

JULIAN BARNES

LAIKO TRIUK- ŠMAS

Barneso šedevras... Apie nuolatinę žmogaus kovą su savo sąžine, už savo kūrybą, prieš totalitarizmą.
The Guardian

baltos lankos

Julian Barnes

Laiko triukšmas

romanas

Iš anglų kalbos vertė Nijolė Regina Chijenienė

baltos lankos

Jis žinojo tik viena: atėjo sunkiausia jo gyvenimo akimirka.

Jau tris valandas jis stovi laiptų aikštelėje. Išrūkė penktą papirosą, o mintys galvoje vis sukasi.

Veidai, pavardės, prisiminimų nuotrupos. Durpių briketo svoris rankoje. Virš galvos plasantys Švedijos vandenių paukščiai. Laukai saulėgražų. Gvazdikų aliejaus kvapas. Šiltas, saldus iš teniso aikštelės einančios Nitos aromatas. Nuo plaukų smailės per kaktą srūvantis prakaitas. Veidai, vardai.

Mirusiųjų veidai ir vardai taip pat.

Niekas jam netrukde iš buto atsinešti kėdę. Tik nebūtų išsėdėjęs. Be to, sėdomis laukti lifto būtų neabejotinas iššūkis.

Bėda jį užgriuvo kaip perkūnas iš giedro dangaus, nors to ir buvo galima tikėtis. Kaip viskas gyvenime. Pavyzdžiui,

geismas. Jis užgriuvo jį kaip perkūnas iš giedro dangaus ir vis dėlto nebuvo netikėtas.

Bandė galvoti vien apie Nitą, bet mintys neklaušė. Zyzė ne-lyginant mėsinės musės – įkyrios ir neišrankios. Ir nutūpė, žinoma, ant Tamos. Bet paskui nuzvimbė prie tos kitos merginos, prie Rozalijos. Ar jis paraudo prisiminęs ją, ar slapta pasididžiavo tuo nuodėmingu nuotykiu?

Maršalo globa – ji taip pat užgriuvo kaip perkūnas iš giedro dangaus, ir vis dėlto nebuvo netikėta. O paties maršalo likimas?

Prieš akis iškilo malonus barzdotas Jurgenseno veidas ir kartu su juo – smarkiai, piktai riešą jam gniaužiantys motinos pirštai. Ir tėvas – geraširdis, mielas, nepraktiškas tėvas, stovintis prie pianino ir dainuojantis „Jau nuvyto sode chrizantemos“.

Galvoje – garsų kakofonija. Tėvo balsas, valsai ir polkos, kurias grojo meilindamasis Nitai, keturi fabriko sirenos ūktelėjimai fa diezu, šunų skalijimas, nustelbęs drovų fagotininką, būgnų ir pučiamųjų šėlsmas po šarvuota vyriausybine lože.

Tą triukšmą staiga nutraukė garsas iš realaus pasaulio: zvimbdamas dunkstelėjo lifto mechanizmas. Nevalingai drykstelėjusi koja parvertė lagaminėlį, stovėjusį šalia. Prisiminimai staiga

išsisklaidė, o jų vietą užėmė baimė. Jis laukė. Liftas sustojo žemiau ir jutimai vėl atgijo. Jis pakėlė lagaminėlį ir pajuto, kaip daiktai jame susimetė į vieną šoną. Pagalvojus apie tai, mintys staiga persimetė prie Prokofjevo pižamos.

Ne, ne kaip mėsinės musės, greičiau kaip tie Anapos uodai. Tupiantys kur pakliuvo, siurbiantys kraują.

Atsistojęs laiptų aikštelėje jis tarėsi valdysiąs savo mintis. Tačiau naktį, vienuoje, jam pasirodė, kad mintys valdo jį. Ir nūr kur bėgti nuo lemties*, kaip sakė poetas. Nuo minčių taip pat.

Jis prisiminė skausmą prieš išpjaunant apendicitą. Dvidešimt du kartus tąsomas vėmti ir iškeikęs seselę visais keiksmožodžiais, kokius tik mokėjo, galiausiai ėmė prašyti draugo atvesti milicininką, kad jį nušautų ir kančios baigtųsi. Atvesk jį, tegu nušauna mane, kad nebereikėtų kentėti, meldė jis. Bet draugas atsisakė padėti.

Dabar jam nebereikia nei draugo, nei milicininko. Užtekstinai savanorių.

Ir visa tai, patikslino jis savo mintis, prasidėjo lygiai 1936-ųjų sausio 28-osios rytą Archangelsko geležinkelio stotyje. Ne, paprieštaravo mintys, niekas neprasideda tam

* A. Puškinas, vertė K. Snarskis. (Čia ir toliau – vert. past.)

tikru laiku tam tikroje vietoje. Viskas prasideda skirtingu metu skirtingose vietose, kai kas netgi prieš gimstant, svetimose šalyse ir kitų galvose.

Ir vėliau, kad ir kas vėliau atsitiktų, viskas vyksta ta pačia tvarka, kitose vietose ir kitų galvose.

Jis pagalvojo apie popirusus: „Kazbek“, „Belomor“, „Hercegovina Flor“ pakelius. Apie žmogų, iš dešimties popirusų prisiplėšantį kimšalo pypkei ir paliekantį ant stalo krūvą kartoninių kandiklių ir popierėlių.

Ar įmanoma, esant tokioje padėtyje, kad ir pavėluotai, viską sutvarkyti, grąžinti kaip buvo? Atsakymą jis žinojo – prašančiajam sugrąžinti į vietą nosį daktaras atsakė: „Žinoma, aš pridėčiau jums nosį, bet tikiu jus savo garbe, jeigu jūs netikite mano žodžiu, kad tai bus daug blogiau.“*

Paskui pagalvojo apie Zakrevskį ir „Didįjį namą“, ir kas jame galėjo pakeisti Zakrevskį. Šventa vieta tuščia nebūna. Zakrevskių – bent jau mūsų pasaulyje, koks jis dabar yra, – netrūksta. Gal kai žemėje bus sukurtas rojus, maždaug už kokių dviejų šimtų milijardų metų, zakrevskių neberekės.

* N. Gogolis, vertė A. Miškinis.

Kartais jis negalėdavo patikėti tuo, kas vyksta. Šito negali būti, kadangi šito negali būti niekados*, kaip pasakė miesto viršaitis, pamatęs žirafą. Bet juk gali, ir būna.

Likimas. Tai tiesiog didingas žodis, reiškiantis tai, ko negali pakeisti. Kai gyvenimas tau pasako: „Taigi...“, tu sutikdamas linkteli ir tariesi, kad tai likimas. Taigi vadintis Dmitrijumi Šostakovičiumi buvo jo likimas. Ir nieko čia nepakeisi. Suprantama, savo paties krikštyną jis neprisimena, bet neturi jokie pagrindo netikėti šia šeimos istorija. Namiškiai susirinko tėvo kabinete prie nešiojamosios krikštyklos. Atvažiuavęs kunigas paklausė tėvų, kokį vardą naujagimiui išrinko. Jaroslavas, atsakė tėvai. Jaroslavas? Kunigas susiraukė. Baisiai jau neįprastas. Esą iš vaiko su neįprastu vardu mokyklos draugai tyčiojasi ir šaiposi, ne, Jaroslavu jo krikštyti nederu. Tėvas su motina, išgirdę tokį tiesmukišką atsisakymą, suglumo, bet nenorėjo įžeisti. Tai kokį tada siūlote? – paklausė. Paprastesnį, atsakė kunigas, pavyzdžiui, Dmitrijus. Tėvas užsiminė, kad jo paties vardas Dmitrijus, ir Jaroslavas Dmitrijevičius skamba daug geriau negu Dmitrijus Dmitrijevičius. Tačiau šventasis tėvelis su tuo nesutiko. Taip jis tapo Dmitrijumi Dmitrijevičiumi.

Ir kas tas vardas? Jis gimė Sankt Peterburge, augo Petrograde, o užaugo Leningrade. Arba Sankt Leninburge, kaip kartais jį vadindavo. Tai kas tas vardas?

* A. Čechovas, vertė D. Urbas.

Jam trisdešimt vieni. Už kelių žingsnių miega žmona Nita su dukrele Galina. Mergaitė vienu metukų. Pastaruoju metu jo gyvenimas, regis, jau buvo nusistovėjęs. Jam sunku apie tai atvirai kalbėti. Jis išgyvena stiprius jausmus, bet taip ir neišmoko jų išreikšti. Netgi per futbolo rungtynes beveik niekada nerėkauja ir nepraranda savitvardos kaip kiti, jam pakanka tiesiog įvertinti žaidėjo meistriškumą arba jo stoką. Kai kas mano, jog tai perdėtas užsisklendusio leningradiečio santūrumas, bet jis žino, kad po juo slepiasi drovumas ir nerimas. Tiesa, su moterimis jam pavyksta drovumo nusikratyti ir čia perdėtai jomis žavėtis, čia pulti į neviltį. Tarsi nuolat nepataikytų į metronomo taktą.

Ir vis dėlto jo gyvenime buvo atsiradusi tam tikra tvarka, o kartu – teisingas ritmas. Tiesa, dabar vėl viskas tapo nestabilu. Nestabilu – tai daugiau nei eufemizmas.

Prie kojos stovintis lagaminėlis su būtiniausiais daiktais primena tą kartą, kai jis bandė pabėgti iš namų. Kiek jam tada buvo metų? Gal septyneri ar aštuoneri. Ar tada irgi turėjo lagaminėlį? Greičiausiai ne – motina būtų ne juokais supykusi. Tai buvo vasarą Irinovkoje, kur tėvas dirbo valdytoju. Vasarnamio ūkio darbams buvo pasamdytas Jurgensenas. Žmogus, kuris meistravo, taisė ir viską tvarkė taip, kad net vaikui buvo miela žiūrėti. Žmogus, kuris niekada nemokydavo, o tik parodydavo, kaip medžio pliauska virsta kardu ar švilpuku. Žmogus, kuris atnešė jam šviežią durpių briketą ir davė pauostyti.

Jis labai prisirišo prie Jurgenseno. Tad jeigu jam kas nepatikdavo, o taip būdavo dažnai, sakydavo: „Ir gerai, tada aš eisiu gyventi su Jurgensenu.“ Vieną rytą jis pirmą kartą tą dieną pagrasino ar pažadėjo tai padaryti dar gulėdamas lovoje. Motinai trūko kantrybė. Renkis, aš tave nuvesiu, pasakė. Jis iššūkį priėmė – ne, daiktų nebuvo kada dėtis – ir Sofija Vasiljevna tvirtai suėmusi jį už riešo per pievą nuvedė prie Jurgenseno namo. Iš pradžių jis mūdraudamas drožė šalia motinos, bet netrukus kojos ėmė vilktis, ir delnas, o paskui ir riešas, pamažėle išslydo iš motinos gniaužto. Tuokart jis tarėsi pats traukiąs ranką lauk, bet dabar aišku, kad motina iš lėto, pirštas po piršto, pati atleido delną. Tik, užuot bėgęs pas Jurgenseną, jis apsižliumbęs tekinas pasi-leido atgal namo.

Rankos: vienos išslysta, kitos godžiai griebia. Vaikystėje jis bijojo numirėlių – kad išlipę iš kapo nenusitemptų jo į šaltą juodą duobę ir nepribertų jam į burną ir akis žemių. Ta baimė pamažu atslūgo, nes gyvųjų rankos pasirodė baisesnės. Petrogrado prostitučių nestabdė jo jaunumas ir nekaltybė. Kuo sunkesni laikai, tuo godesnės rankos. Tik ir taikosi pagriebti už varpos, atimti iš tavęs duoną, draugus, šeimą, pragyvenimą ir gyvastį. Be prostitučių, jis dar bijojo kiemsargių. Ir policininkų, kad ir kokiais vardais jie vadintųsi.

Bet esama ir priešingos baimės: kad išslysi iš tave saugančių rankų glėbio.

Jį saugojo maršalas Tuchačevskis. Ne vienus metus. Iki pat tos dienos, kai iš maršalo plaukų smailės per kaktą nuvingiavo prakaito srovėlė. Didelė balta nosinė plastėdama ją nušluostė, ir buvo aišku, kad daugiau jo niekas nebesaugo.

Jis dar niekada nebuvo sutikęs tokio įvairiapusiško žmogaus kaip maršalas. Žymiausias Rusijos karo strategas, laikraščių vadinamas Raudonuoju Napoleonu, mėgo muziką ir pats gamino smuikus, buvo atviro, smalsaus proto, dažnai aptarinėdavo knygas. Per jūdviejų pažinties dešimtmetį jis dažnai matydavo Tuchačevskį vakarais su maršalo uniforma šmėžuojantį čia vienoje, čia kitoje Maskvos ar Leningrado vietoje, atliekantį savo pareigas ir kartu pramogaujantį, sėkmingai derinantį politiką su malonumais, kalbantį ir besiginčijantį, valgantį ir geriantį, mėgstantį pasipuikuoti savo silpnybe balerinoms. Maršalas mėgo pasakoti, kaip prancūzai išmokę jį gerti šampaną taip, kad nejaustum pagirių.

Jam toks salonų liūto gyvenimas nepasiekiamas. Stinga pasitikėjimo, o galbūt ir noro. Jis nemėgsta delikatesų ir greitai apgirsta. Anuomet, dar studentavimo laikais, kai viskas buvo permąstoma ir perdarinėjama ir Partija dar nebuvo pajungusi savo valiai valstybės valdžios, jis, kaip ir dauguma studentų, lengvabūdiškai pritarė pertvarkai. Reikėjo, pavyzdžiui, peržiūrėti lyčių santykius, nes senasis požiūris į juos buvo atmestas visiems laikams, ir

kažkas suformulavo „vandens stiklinės teoriją“. Seksualinis aktas, skelbė jaunieji visažiniai, yra nelyginant stiklinė vandens troškuliui numalšinti: kai esi ištroškęs, atsigeri, kai jauti geismą, patenkini jį. Tas principas jam tiko, vis dėlto, norint jį taikyti, reikėjo, kad geidžiama moteris atsakytų tau tuo pačiu. Vienos iš jų to norėdavo, kitos ne. Tuo ši analogija ir apsiribojo. Širdies vandens stiklinė nepasiekdavo.

Be to, tuo laiku į jo gyvenimą jau buvo įžengusi Tania.

Kai būdamas vaikas jis vis bausdavosi persikelsiąs gyventi pas Jurgenseną, tėvai, matyt, jo elgesyje įžvelgė maištavimą prieš šeimos – o gal ir pačios vaikystės – apribojimus. Dabar prisimindamas tai jis ima abejoti. Tame jų Irinovkos vasarnamyje buvo kažkas keista – kažkas iš esmės negerai. Kaip ir kiekvienas vaikas, jis viską priėmė, kaip yra, kol nugirdo suaugusiuosius šaipantis iš nenormalių namo proporcijų. Kambariai buvo milžiniški, o langai mažulyčiai. Penkiasdešimties kvadratinių metrų ploto kambaryje galėjo būti vienas mažas langelis. Suaugusieji sakydavo, kad statybininkai prašovė pro šikšnelę – supainiojo metrus su centimetrais, o kai kur priešingai. Namas kėlė berniukui baimę. Jis, regis, tyčia buvo sukurtas patiems baisiausiems košmarams. Gal todėl jį ir traukė bėgti iš jo.

Jie visada ateina vidurnaktį. Taigi, nenorėdamas būti išvilktas iš buto su pižama arba priverstas rengtis abejingo ir paniekinamu žvilgsniu jį stebinčio NKVD darbuotojo

akivaizdoje, jis nusprendė gultis į patalą apsirengęs, pasidėjęs lagaminėlį šalia lovos. Akių beveik nesumerkė, gulėjo įsivaizduodamas blogiausia, ką tik galima įsivaizduoti. Jo nerimas persidavė ir Nitai – ši taip pat negalėjo užmigti. Gulėjo abu apsimesdami, kad miega, kad nejaučia ir neužuodžia šalia gulinčio siaubo. Vienas iš tų pasikartojančių bemiegių naktinių košmarų buvo, kad NKVD atima iš jų Galią ir išveža – geriausiu atveju – į valstybės priešų vaikų našlaičių namus. Duoda jai naują vardą bei biografiją ir paverčia pavyzdine tarybine piliete, maža saulėgrąža, atgręžusią veidelį į didžiąją Stalino saulę. Štai kodėl jis ryžosi tas neišvengiamo būdravimo valandas praleisti laiptų aikštelėje prie lifto. Nita spyrėsi, kad naktimis, kurių kiekviena gali būti paskutinė, jie gulėtų kartu, vienas šalia kito. Bet šį kartą, nors taip atsitikdavo retai, jo sprendimas paėmė viršų.

Pirmą naktį išėjęs prie lifto buvo nusprendęs nerūkyti. Lagaminėlyje buvo trys „Kazbek“ pakeliai ir tardymui prasiėjęs jam jų prireiks. Ir vėliau taip pat, jeigu bus uždarytas į kamerą. Pirmas dvi naktis jis laikėsi sau duoto žodžio. Bet paskui jam dingtelėjo: o kas, jeigu jie atims jo papirosus, kai tik jis atsidurs „Didžiajame name“? Arba jeigu nebus jokie tardymo, arba tik labai trumpas? Gal jie tik pakiš jam popieriaus lapą pasirašyti. O kas, jeigu... Toliau jis nenorėjo galvoti. Bet koku atveju papirosai nueis niekais.

 Taip ir nesugalvojo, kodėl turėtų nerūkyti.

 Ir užsirūkė.

Jis žiūrėjo į „Kazbek“ papirosą tarp pirštų. Kartą Malko, palankiai nusiteikęs, netgi susižavėjęs, pareiškė, kad jo rankos dailios ir ne tokios kaip pianistų. O vėliau, jau nebe taip susižavėjęs, pasakė, kad jis per mažai dirba. Ką reiškia „per mažai“? Dirba tiek, kiek reikia. Malko verčiau žiūrėtų į savo partitūrą ir mojuotų lazdele.

Šešiolikos metų jis buvo nuvežtas į Krymo sanatoriją sustiprėti po tuberkuliozės. Jiedu su Tania buvo vienmečiai, gimę tą pačią dieną: skirtumas tik toks, kad jis gimė rugsėjo 25-ąją pagal naująjį kalendorių, o ji rugsėjo 25-ąją – pagal senąjį. Toks faktų sinchroniškumas padėjo užsimegzti jų santykiams, arba, trumpai sakant, jie buvo skirti vienas kitam. Tatjana Glivenko: trumpai kirpti plaukai ir toks pat kaip jo gyvenimo troškulys. Tai buvo pirmoji meilė ir, kaip visos, neabejotinai tikra ir pasmerkta. Jį globojusi sesuo Marusia viską išplepėjo motinai. Sofija Vasiljevna atsakomajame laiške įspėjo sūnų nesusidėti su nepažįstama mergina ir apskritai su niekuo nesusidėti. Atrašydamas jis su šešiolikmečio puikybe išdėstė motinai Laisvosios Meilės principus: kad visi turi teisę mylėti, kaip tik kam patinka, kad kūniška meilė neilgalaikė, kad lytys yra visiškai lygios, kad santuokos instituciją reikia panaikinti, bet jeigu jos laikomasi, tai moteris gali nevaržoma užmegzti romaną, o jeigu užsimanytų skirtis, vyras turi sutikti ir prisiimti kaltę, ir kad vis dėlto, esant tokiai padėčiai, vaikai – šventas dalykas.

Motina į šį iš aukšto parašytą šventeivišką gyvenimo pamokslą neatsakė. Šiaip ar taip, jiedu su Tania išsiskyrė beveik iškart, kai susitiko. Ji sugrįžo į Maskvą. Juodu su Marusia – į Petrogradą. Bet jis nuolat jai rašė, jie lankė vienas kitą, ir jis paskyrė jai savo pirmą fortepijoninį trio. Motina ir toliau tam nepritarė. O paskui, po trejų metų, jie pagaliau porą savaitių dviese praleido Kaukaze. Abu buvo devyniolikmečiai ir atvažiavo niekieno nelydimi. Jis buvo ką tik gavęs tris šimtus rublių už koncertus Charkove. Tos savaitės Anapoje kartu... atrodo, taip seniai tai buvo. Beje, taip ir yra – nuo to laiko jau prabėgo daugiau kaip trečdalis jo gyvenimo.

Taigi viskas prasidėjo, jeigu labai tiksliai, 1936-ųjų rytą Archangelske. Jis buvo pakviestas sugroti savo pirmąjį fortepijono koncertą su vietiniu orkestru, kuriam dirigavo Viktoras Kubackis; prieš kurį laiką muzikantai jau buvo atlikę jo naują sonatą violončelei. Sugrojo gerai. Kitą rytą jis nuėjo į geležinkelio stotį nusipirkti naujo *Pravdos* numerio. Greitosiomis peržvelgęs pirmąją skiltį, perėjo prie kitų dviejų. Tai buvo, kaip jis pasakys vėliau, įsimintiniausia diena jo gyvenime. Ir tą datą jis nusprendė pažymėti kasmet, iki pat mirties.

Su viena išlyga – nesiliovė priešgyniavusios jo mintys, – kad niekas taip tiksliai neprasideda. Visa tai prasidėjo skirtingose vietose, skirtingu metu ir skirtingose galvose.

Tikrasis pradžios taškas galėjo būti jo paties šlovė. Arba jo opera. Arba tai galėjo būti Stalinas, kuris, būdamas nepakaltinamas, galėjo daryti bet ką. O gal tiesiog orkestras susėdo ne taip, kaip reikia. Iš esmės teisingiausia ir būtų taip vertinti: iš pradžių kompozitorius buvo apjuodintas ir pažemintas, o vėliau suimtas ir nušautas – vien dėl to, kad orkestras sėdėjo ne ten, kur reikia.

Jeigu visa tai prasidėjo kitur ir kitų galvose, tai greičiausiai čia kaltas Šekspyras, parašęs *Makbetą*. Arba Leskovas, perkėlęs šią dramą į rusišką dirvą pavadinimu *Ledi Makbet iš Mcensko apskrities*. Ne, nei vienas, nei kitas. Greičiausiai kaltas jis pats, sukūręs įžeidžiantį kūrinį. Kalta jo opera, kuri sulaukė tokio pasisekimo – ir gimtinėje, ir svetur, – kad Krekliui kilo įtarimas. Kaltas Stalinas, kuris inspiravo ir palaimino redakcinį *Pravdos* straipsnį, o gal net pats jį parašė: daugybė gramatinių klaidų leido spėti, kad jis priklauso plunksnai, kurios riktų niekam ir niekada nevalia taisyti. Stalinas kaltas pirmučiausia dėl to, kad tariasi esąs meno globėjas ir žinovas. Buvo žinoma, kad jis nepraleidžia nė vieno „Boriso Godunovo“ spektaklio Didžiajame teatre. Tokie pat jo mėgstami „Kunigaikštis Igoris“ ir Rimskio-Korsakovo „Sadko“. Tai kodėl jam nepasiklausius naujos audringai žiūrovų sutiktos operos „Ledi Makbet iš Mcensko apskrities“?

Taigi kompozitoriui buvo pranešta, kad 1936 metų sausio 26 dieną jis turėsias dalyvauti savo sukurtos operos

spektaklyje. Atvyks draugas Stalinas, taip pat draugai Molotovas, Mikojanas ir Ždanovas. Visi jie susėdo vyriausybiniėje ložėje. Bėda, kad ši buvo tiesiai virš mušamųjų ir varinių pučiamųjų, o jų partija operoje „Ledi Makbet iš Mcensko apskrities“ santūrumu ir kuklumu nepasižymėjo.

Jis prisimena, kaip sėdėdamas direktoriaus ložėje žiūrėjo į vyriausybinę. Stalino už užuolaidėlės nesimatė, ir kiti aukšti asmenys vis įtaikiai gręžiojosi į šią nesančią esatį, žinodami, kad ir patys yra stebimi. Tokiomis aplinkybėmis tiek dirigentas, tiek orkestras, suprantama, nervinosi. Įžangoje prieš Katerinos vestuves mediniai ir variniai pučiamieji staiga lyg susitarę užgrojo garsiau, negu buvo numatyta partitūroje. Paskui tas trankumas tarytum koks virusas persimetė į kitų instrumentų grupes. Jeigu dirigentas ir pastebėjo, nieko negalėjo padaryti. Orkestras grojo vis garsiau ir garsiau, ir kaskart, kai po lože užgriaudėdavo mušamųjų ir pučiamųjų *fortissimo* – taip smarkiai, kad galėjo išdužti langų stiklai, – draugai Mikojanas ir Ždanovas perdėtai krūptelėdavo ir pasisukę į figūrą už užuolaidėlės kažką pašaipiai replikuodavo. Kai prasidėjus ketvirtam veiksmui žiūrovai pakeldavo akis į vyriausybinių ložę, tenai jau nieko nebebuvo.

Po spektaklio jis susidėjo daiktus ir nuvyko tiesiai į Šiaurinę stotį laukti traukinio į Archangelską. Pamena, kaip galvojo: vyriausybiniė ložė apkalta plieniniais lakštais, kad apsaugotų ten sėdinčiuosius nuo pasikėsimo, bet direktoriaus ložėje tokio apkalo nėra. Jam dar nebuvo trisdešimtys, o žmona tuo metu laukėsi.